

№ 28: ДЖОН ГЕНРІ НЬЮМЕН

Ньюменові контексти, або про штучну кому

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

24 КВІТНЯ 2019

У середині лютого 2019 року Папа Франциск уповноважив Конгрегацію в справах канонізації святих видати декрет про канонізацію англійського кардинала Джона Генрі Ньюмена.

Джерело: Джон Еверетт Мілле/Христос у батьківському домі

Прочитавши лише коротку біографію майбутнього святого Вселенської Церкви, подану на сайті ватиканських новин, навряд чи можна вповні зрозуміти, ким був для Католицької Церкви в Англії кардинал Ньюмен. Він народився в Лондоні 1801 року, у молоді літа отримав дияконські свячення в лоні Англiканської Церкви, та після довгих духовних пошуків дійшов висновку, що має повернутися на католицизм. 1847 року був висвячений на католицького пресвітера, а 1879 – удостоєний кардинальської гідності. Помер кардинал Джон Генрі Ньюмен у Бірмінгемі 11 серпня 1890 року й був беатифікований 19 вересня 2010 року, під час апостольського візиту Бенедикта XVI до Великої Британії.

Утім, щоб глибше зрозуміти Ньюменову роль у відродженні католицизму на Альбiонi й повніше усвідомити особливості його душпастирства, варто придивитися до історичного й культурного тла, на якому він діяв.

Стюартіанство

Джон Генрі Ньюмен народився, коли добігала кінця майже столітня історія змагань нащадків Стюартів за шотландську й англійську корони та, урешті-решт, за британський престол. 1807 року, коли Ньюмену йшов сьомий рік, в Італії помер останній із династії Генріх Бенедикт Стюарт, який – о ці дивні знаки Провидіння – був іще й кардиналом Римської Церкви, деканом Священної колегії кардиналів. Його поховали у ватиканській базиліці святого Петра, а династія Ганноверів, попри протестантське віросповідання, вшановувала його пам'ять і фінансувала утримання могили.

Для англійських і шотландських католиків постать кардинала Стюарта була подвійним символом: з одного боку, стародавньої династії, а з другого – єдності зі Святим Престолом. Це поєднання, яке зав'язувало в один вузол політичну приналежність і віросповідання, було протягом кількох століть ключовою проблемою англійського суспільства. Питання про те, чи може католик бути добрим підданим англійської, а згодом британської корони – а отже, чи може католик обіймати хоч якусь державну чи муніципальну посаду – це ключовий контекст, про який широко дискутували в часи молодості Ньюмена. Його обговорювали як у контексті претензій католицької династії Стюартів на корону, так і у зв'язку з реакцією протестантських владних кіл на ці претензії.

Для англійських і шотландських католиків постать

кардинала Стюарта була подвійним символом: з одного боку, стародавньої династії, а з другого – єдності зі Святим Престолом.

Стюартіанські риси англійського католицизму початку ХІХ століття таки викликали реакцію: 1829 року парламент ухвали Білль про емансипацію католиків, яким дозволяв їм у певний спосіб долучатися до суспільного життя країни. Щоправда, дивно бачити в назві слово «емансипація» – ішлося скоріше про «мансипацію» в буквальному сенсі цього поняття римського права, тобто залучення у структуру, взяття «під руку» політичної спільноти. Здається, саме цим можна пояснити позицію Ньюмена, яку Хуан Р. Велес, один із біографів кардинала, описує так: «Ньюмен закликав багатьох колег і студентів прагнути посісти місце в суспільстві, аби принести світло Христове в усі його прошарки, зокрема й у найвищі... Він вважав, що побожним мирянам потрібно... просуватися службовою драбиною, мати вплив в університетському середовищі, в урядових інституціях».

Скидається на те, що відтінок «стюартіанського реваншу» відтоді став характерним для англо-католицизму: його старанно плекав кардинал Ньюмен, а згодом перейняли й ефективно асимілювали – зокрема в формі «політичної теології» – католики на Американському континенті.

Вікторіанський романтизм

Формування Джона Ньюмена й той період його життя, який безпосередньо передував наверненню на католицизм, припали на епоху романтизму: музика Шопена й Ліста, літературні твори Вальтера Скотта й лорда Байрона, живопис Вільяма Тернера, архітектурні форми Огаста Пьюджина й Чарльза Беррі. Романтичний напрям, що прийшов на зміну Просвітництву, особливу увагу звертав на природу, відчуття й переживання емоційних станів. Його культурні коди багато в чому базувалися на дуальних парах добра і зла, що робить їх ризиковано близькими до маніхейства: романтичні слова «Я – тої сили часть, що робить лиш добро, бажаючи лиш злого» – це просто літературний зворот, але один невдалий крок – і митець уже на грані ересі.

Романтизм породив концепцію релігійних відчуттів, віри як чуттєвого переживання зустрічі з Богом. Акцент не на раціональному, а на емоційному, внутрішньому, сокровенному

підсилювало ще й притаманне вікторіанській Англії моралізаторство та солодкавість художніх форм, найхарактернішим зразком яких в англійській культурі, як на мене, можна вважати тексти Чарльза Дікенса. Саме романтизм як стиль, який провадив до романізму як конфесійної орієнтації, став визначальним вектором спочатку Оксфордського руху, а потім і всіх англійських католицьких і доволакатолицьких кіл, які й досі відчувають вправну руку кардинала Ньюмена. Імовірно, саме з цього вирости особливості стилю Гілберта Честертона й Алана Мілна, Джона Р. Р. Толкіна і Клайва Льюїса, Ґрема Ґріна й Івліна Во. Міжнародний католицький часопис «The Tablet», який виходить у Лондоні ще з часів кардинала Ньюмена, досі вирізняється емоційністю.

Винайдення традиції

Вікторіанській епосі був властивий прийом, який Ерик Гобсбаум і Теренс Рейнджер охрестили «винайденням традиції». В однойменній книжці під їхньою редакцією це поняття пояснене так: «“Винайдена традиція” означає низку практик ритуального або символічного характеру, зазвичай обумовлених прямо чи опосередковано прийнятими правилами, які намагаються прищепити певні цінності й норми поведінки через повторюваність, що автоматично передбачає зв'язок з минулим. Ці практики, як правило, прагнуть де тільки можна встановити зв'язок з відповідним історичним минулим. [...] Історичне минуле, в яке вмонтовано нову традицію, може бути не дуже далеким і не ховатися в тумані віків. [...] Однак, коли існує така апеляція до історичного минулого, особливість “винайдених” традицій у тому, що зв'язок із ним значною мірою вигаданий».

Вікторіанське суспільство «винаходило традиції» – від псевдоготичних форм британського парламенту до детальної регламентації етикетних норм королівського й імперського двору, від поширеного, іноді афектованого вживання квазіісторичних елементів шотландського народного вбрання до «файв-о-клокового» чаювання. Від стилізації замкових інтер'єрів «під старовину» й до живопису прерафаелітів.

Саме романтизм як стиль, який провадив до романізму як конфесійної орієнтації, став визначальним вектором спочатку Оксфордського руху, а потім і всіх англійських католицьких і доволакатолицьких кіл, які й досі

відчувають вправну руку кардинала Ньюмена.

Ці процеси не оминули спочатку Ньюмена-протестанта, згодом Ньюмена-католика, а вже в наші часи – тих симпатиків Ньюмена-єкуменіста, які аж до початку XXI століття розвивали єкуменічні стосунки між англіканами й католиками. Наприклад, для Оксфордського руху, до діяльності якого Ньюмен доклався ще до навернення, важливими були розвиток «високоцерковної» стилістики англіканського обряду, «віднайдення» сарумського обряду (місцевого чину Солсберійської дієцезії, який зник у другій половині XVI століття) й ідея «трьох гілок» із теологічним обґрунтуванням апостольської спадковості англіканства та його вселенської ролі нарівні з католицизмом і православ'ям. Ці три аспекти згодом стали особливостями англо-католицизму, зокрема й того, який повернувся до єдності зі Святим Престолом у січні 2011 року під титулом Персонального ординаріату Волсінгеймської Діви Марії.

Надзвичайні заходи

У медицині є прийом під назвою «штучна кома» – спеціальне введення організму хворої людини у стан, для якого характерні зниження рівня свідомості, пригнічення рефлексів і чутливості до болю. Ці доволі непрості для організму маніпуляції мають на меті одне: дати йому шанс легше знести основні лікувальні процедури – болючі, тривалі та складні для пацієнта, якого не вдається врятувати іншими засобами. Зрозуміло, що це екстраординарний метод, застосовувати який у звичайних умовах не лише недоречно, а й небезпечно. Як на мій погляд, описані контекстуальні особливості підказують, що діяльність кардинала Джона Генрі Ньюмена – це саме така культурологічна «штучна кома», яка була необхідна для відродження церковних структур, системно й послідовно руйнованих на Альбїоні з часів Генріха VIII й аж до католицької псевдоемансипації 1829 року. Певна штучність, підкреслений романтизм і чутлива емоційність католицьких концепцій кардинала зумовлені тим, що саме таких терапевтичних інкультураційних прийомів потребувала Церква в Англії в тих історичних і політичних умовах.

Цінність фігури Ньюмена в наверненні Великої Британії й у поверненні її до єдності з Римом полягає в тому, що він гідно і з покірною виконав місію, до якої його покликало Провидіння: розпочати процедуру «штучної коми» для англо-католицьких церковних структур. Саме в цьому, можливо, і полягає «секрет Ньюмена», над розгадкою якого б'ються, зокрема, автори цього випуску «Вербуму»: чому культ кардинала Ньюмена не аж такий поширений? Як на мене,

варто поставити й інше запитання: чому не завжди доречно вдаватися до форм і методів теології й душпастирства кардинала Ньюмена в сучасних умовах? Та тому, що «штучна кома» – це не панацея, а надзвичайний захід, застосування якого пов'язане з високим ризиком – іноді навіть смертельним.

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

24 КВІТНЯ 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**